

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง

ชื่อเรื่อง...ประสิทธิภาพในการบำบัดเชื้อจุลินทรีย์ของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน
ในประเทศไทยเพื่อนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในภาคการเกษตร...

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
ปีงบประมาณ...2562....

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศไทยมีระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 93 แห่ง กำลังก่อสร้าง 7 แห่ง สามารถรองรับน้ำเสียได้ 2.68 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน สามารถแบ่งตามขนาดของระบบได้ 3 ระดับ ดังนี้ ระบบขนาดใหญ่ รองรับน้ำเสียได้มากกว่า 50,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน มีจำนวน 12 แห่ง ระบบขนาดกลาง รองรับน้ำเสียได้ตั้งแต่ 10,000-50,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน มีจำนวน 47 แห่ง และระบบขนาดเล็ก รองรับน้ำเสียได้น้อยกว่า 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน มีจำนวน 42 แห่ง และสามารถแบ่งตามประเภทของระบบได้ 5 ประเภทหลัก คือ ระบบบ่อปรับเสถียร (Stabilization Pond; SP) จำนวน 46 แห่ง ระบบสระเติมอากาศ (Aerated Lagoon; AL) จำนวน 16 แห่ง ระบบแอ็กทีเวเต็ดสลัดจ์ (Activated Sludge; AS) จำนวน 36 แห่ง ระบบบึงประดิษฐ์ (Constructed Wetland; CW) จำนวน 2 แห่ง และระบบแผ่นหมุนเวียน (Rotating Biological Contactor; RBC) จำนวน 1 แห่ง (สำนักจัดการคุณภาพน้ำ, 2557) จะพบว่าน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนของเทศบาลต่างๆ มีปริมาณน้ำมาก ถ้าเราสามารถนำน้ำดังกล่าวกลับมาใช้ใหม่ในภาคเกษตรได้ จะสามารถลดการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันปริมาณน้ำดิบจากธรรมชาติมีปริมาณลดน้อยลง ไม่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค และสำหรับการเกษตร เนื่องจากปรากฏการณ์เอลนีโญ ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยมีปริมาณฝนต่ำกว่าปกติและสภาพอากาศมีอุณหภูมิสูงกว่าปกติ (กรมอุตุนิยมวิทยา 2558) ทำให้ปริมาณน้ำสะสมในแหล่งกักเก็บน้ำต่างๆ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง อ่างเก็บน้ำ หรือเขื่อนต่างๆ มีปริมาณลดลง ไม่เพียงพอต่อการเกษตรกรรมและการอุปโภคบริโภค (คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, 2559) ทำให้เกษตรกรผู้ทำการเพาะปลูกพืชขาดรายได้ ไม่มีน้ำสำหรับการเพาะปลูกพืช หรือต้องมีการปรับเปลี่ยนชนิดพืชในการเพาะปลูก โดยเลือกพืชที่ใช้น้ำน้อย (กรมป้องกันบรรเทาสาธารณภัย, 2558) นอกจากน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนจะสามารถแก้ปัญหามลพิษทางน้ำแล้ว ในน้ำดังกล่าวยังมีปริมาณธาตุอาหารเช่น ไนโตรเจน และฟอสฟอรัส ที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืชเหลืออยู่ในน้ำ ส่งผลให้พืชที่เพาะปลูกด้วยน้ำดังกล่าวมีการเจริญเติบโตที่ดี ลดการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการเกษตรลงได้ นับว่าเป็นการลดต้นทุนการผลิตได้ทางหนึ่ง แต่น้ำที่ผ่านการบำบัดจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนอาจมีการปนเปื้อนของเชื้อจุลินทรีย์ชนิดต่างๆ เช่น แบคทีเรีย รา สาหร่าย ไวรัส และโปรโตซัวเป็นองค์ประกอบ ซึ่งจุลินทรีย์ดังกล่าวก่อให้เกิดโรคต่อมนุษย์ อีกทั้งประเทศไทยยังไม่มีค่ามาตรฐานของจุลินทรีย์ชี้แนะ ได้แก่ ค่าจุลินทรีย์ทั้งหมด ค่าอีโคไล จากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน เพราะมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทั้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนของกรมควบคุมมลพิษที่มี มีการตรวจวัดคุณภาพน้ำที่ออกจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนเพียง 6 พารามิเตอร์เท่านั้น คือ ความเป็นกรดและด่าง บีโอดี ของแข็งแขวนลอย น้ำมันและไขมัน ฟอสฟอรัสทั้งหมดและไนโตรเจนทั้งหมด เท่านั้น (กรมควบคุมมลพิษ, 2558) ซึ่งค่าปริมาณจุลินทรีย์ชี้แนะในน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วจะเป็นค่าที่บ่งชี้ถึงความปลอดภัยต่อการใช้น้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วต่อประชาชนในการเกษตร ดังนั้นการนำน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้ว

จากระบบบำบัดน้ำทิ้งชุมชนกลับมาใช้ใหม่ในการเกษตรอาจไม่เหมาะสม มีอันตรายต่อสุขภาพและประชาชน จึงควรมีการศึกษาประสิทธิภาพในการบำบัดเชื้อจุลินทรีย์ของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนในประเทศไทยเพื่อนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในภาคการเกษตร เพื่อตรวจสอบคุณภาพน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้ว ว่ามีคุณภาพ มีความเหมาะสม และปลอดภัยต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ในการเกษตรของเกษตรกร โดยจะทำการเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนจากต่างประเทศและค่าแนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย ซึ่งกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำขึ้นในปี 2556 ซึ่งเป็นเกณฑ์คุณภาพน้ำขั้นต่ำ โดยทบทุนเกณฑ์คุณภาพน้ำภายในประเทศ คือแหล่งน้ำผิวดิน จากมาตรฐานคุณภาพน้ำต่างประเทศเช่น อิสราเอล อินเดีย อเมริกา ซาอุดีอาระเบีย ออสเตรเลีย เลบานอน และญี่ปุ่น เป็นต้น โดยได้เปรียบเทียบมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลคุณภาพน้ำความต้องการจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเข้าร่วมในการพิจารณา และผ่านการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ได้พิจารณาเกณฑ์ความเหมาะสมสำหรับประเทศไทย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าแนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย

ดัชนี	หน่วย	คำแนะนำภาคเกษตร		
		พืชที่ใช้เป็นอาหาร		พืชที่ไม่ได้ใช้เป็นอาหาร
		พืชที่รับประทานใบหรือหัว	พืชที่รับประทานผลหรือเมล็ด	
สี	-	ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ	ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ	ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ
กลิ่น	-	ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ	ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ	ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ
ค่าความเป็นกรด-ด่าง	-	6-9	6-9	6-9
ค่าความขุ่น	NTU	<5	<20	
ค่าการนำไฟฟ้า	ไมโครซีเมนต์/ เซนติเมตร	<2,000	<2,000	<2,000
ค่าบีโอดี	mg/l	<10	<20	<30
ค่าคลอรีนอิสระตกค้าง	mg/l	0.7-1.0		
ค่าของแข็งแขวนลอย	mg/l			<30
ค่าไนเตรท-ไนโตรเจน	mg/l	<10	<35	<35
ค่าฟีคอลโคลิฟอร์ม	cfu/100 ml	ไม่พบ	<1,000	<3,000
ไซพยาริ	จำนวน/ลิตร	1	1	

หากคุณภาพน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ยังมีคุณภาพไม่เหมาะสมหรือไม่ปลอดภัยต่อเกษตรกร จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพน้ำก่อนที่เกษตรกรจะนำไปใช้ในภาคการเกษตร

ดังนั้น ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม จะต้องศึกษาประสิทธิภาพในการบำบัดเชื้อจุลินทรีย์ของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนในประเทศไทยเพื่อนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในภาคการเกษตร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วของระบบบำบัดน้ำทิ้งน้ำเสียชุมชนที่มีคุณภาพเหมาะสมต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ในภาคเกษตรกรรม เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำทั้งทางด้านเชื้อแบคทีเรียชี้แนะจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนของประเทศไทย

และเพื่อเป็นข้อมูลในการส่งเสริมการนำน้ำทิ้งจากชุมชนที่ผ่านการบำบัดแล้วมาใช้ใหม่ในพื้นที่การเกษตรที่เหมาะสมกับประเทศไทยอย่างเหมาะสมและปลอดภัยต่อไป ในพื้นที่ขาดแคลนน้ำหรือในพื้นที่นอกเขตชลประทาน อันจะส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ อันเนื่องมาจากภัยแล้ง และสร้างความมั่นใจต่อเกษตรกรผู้ใช้น้ำต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาประสิทธิภาพและการปนเปื้อนของเชื้อโรคในน้ำทิ้งชุมชนที่ผ่านการบำบัดแล้ว จากระบบบำบัดน้ำทิ้งชุมชนประเภทต่าง ๆ ของ อปท.

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการปรับปรุงคุณภาพน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนประเภทต่าง ๆ เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่การเกษตรได้อย่างปลอดภัย

1.2.3 เพื่อส่งเสริมการนำน้ำทิ้งชุมชนที่ผ่านการบำบัดแล้วกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่การเพาะปลูกชนิดต่าง ๆ ให้เหมาะสม

1.3 ขอบเขตการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ มีขอบเขตการศึกษาที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งประกอบด้วย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนของประเทศไทย จำนวน 93 แห่ง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คัดเลือกตัวแทนร้อยละ 30 ของจำนวนระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนทั้งหมด 93 แห่ง ในแต่ละประเภท ได้ระบบบำบัดน้ำเสียที่เป็นตัวแทนทั้งสิ้นจำนวน 33 แห่ง จากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนแต่ละประเภทที่มีการเดินระบบและมีประสิทธิภาพการบำบัดที่ดี

ตัวแปรที่ศึกษา คือ ทางชีวภาพได้แก่ แบคทีเรียชี้แนะได้แก่ Total Coliform Fecal Coliform และ E.Coli และ ทางเคมี ได้แก่ BOD SS และ NO_3^-

การเก็บตัวอย่าง จะทำการเก็บตัวอย่างทุกเดือน โดยจะทำการเก็บตัวอย่าง 2 ช่วงเวลา คือ เช้าและเย็น เพื่อเป็นตัวแทนตัวอย่างใน 1 วัน และทำการเก็บตัวอย่างจุดละ 10 ครั้ง

ระยะเวลาที่ทำการศึกษา 2 ปี

ในปีที่ 1 เป็นระบบบ่อปรับเสถียร(Stabilization Pond; SP) จำนวน 14 แห่ง และระบบสระเติมอากาศ (Aerated Lagoon; AL) จำนวน 5 แห่ง

ในปีที่ 2 เป็นระบบแอ็กติเวเต็ดสลัดจ์ (Activated Sludge; AS) จำนวน 11 แห่ง ระบบคลองวนเวียน (Oxidation Ditch; OD) ระบบบึงประดิษฐ์ (Constructed Wetland; CW) จำนวน 2 แห่ง และระบบแผ่นหมุนเวียน (Rotating Biological Contactor; RBC) จำนวน 1 แห่ง

1.4 สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี)

น้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วน้ำเสียจากชุมชน มีคุณภาพและมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ในภาคการเกษตร หรือไม่ เพราะประเทศไทยยังไม่มีค่ามาตรฐานเชื้อจุลินทรีย์ ซึ่งเป็นค่าที่แสดงถึงความปลอดภัยต่อผู้ที่ใช้น้ำที่ผ่านการบำบัดแล้ว

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 มีการส่งเสริมการนำทิ้งชุมชนที่ผ่านการบำบัดแล้วของอปท. ให้สามารถนำมาใช้ในพื้นทีการเกษตรได้อย่างปลอดภัย(จากเชื้อโรค)

1.5.2 ช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำ สำหรับพื้นที่การเกษตรที่มักประสบปัญหาภัยแล้งหรือขาดแคลนน้ำ

1.5.3 มีการกำหนดมาตรฐานการปนเปื้อนของเชื้อโรคในน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน เพื่อการรักษาคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสาธารณะ เช่น แม่น้ำ คลอง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรมอุตุนิยมวิทยา ประกาศว่า ในปี 2558 ประเทศไทยประสบกับปรากฏการณ์เอลนีโญ ส่งผลให้ประเทศไทยมีปริมาณฝนต่ำกว่าปกติและสภาพอากาศมีอุณหภูมิสูงกว่าปกติ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ปริมาณน้ำสะสมในแหล่งกักเก็บน้ำต่างๆ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง อ่างเก็บน้ำ หรือเขื่อนต่างๆ มีปริมาณลดลง ไม่เพียงพอต่อการเกษตรกรรมและการอุปโภคบริโภค (กรมอุตุนิยมวิทยา, 2558) ทำให้ปริมาณน้ำในเขื่อนต่างๆของประเทศไทยมีปริมาณเพียงร้อยละ 30 ของความจุเขื่อน (กรมชลประทาน, 2558) ซึ่งภาวะภัยแล้งกินระยะเวลายาวนานและมีพื้นที่ประสบภัยแล้งในจังหวัดต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ในปี 2559 มีจังหวัดประกาศเขตการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน (ภัยแล้ง) จำนวน 12 จังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ 46 อำเภอ 216 ตำบล 1,893 หมู่บ้าน คิดเป็น 2.53% ของหมู่บ้านทั่วประเทศ ได้แก่ เชียงใหม่ อุตรดิตถ์ พะเยา สุโขทัย นครสวรรค์ นครราชสีมา นครพนม มหาสารคาม บุรีรัมย์ กาญจนบุรี เพชรบุรี และสระแก้ว และมีจังหวัดที่มีสาขาการประปาส่วนภูมิภาคเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำการผลิตน้ำประปา 11 สาขา และเฝ้าระวัง 51 สาขา อยู่ในพื้นที่ ให้เพิ่มความเข้มข้นในการรณรงค์ให้ประชาชนใช้น้ำอย่างประหยัด พร้อมจัดหาแหล่งน้ำสำรองสำหรับสูบน้ำเข้าแหล่งกักเก็บ และเร่งกำจัดวัชพืชและสิ่งกีดขวางทางน้ำ เพื่อเพิ่มพื้นที่การกักเก็บน้ำและให้น้ำไหลได้อย่างสะดวกมากขึ้น ส่วนพื้นที่ที่ต้องเฝ้าระวังปัญหาการขาดแคลนน้ำเป็นพิเศษ ได้แก่ บริเวณเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น (กรมบรรเทาสาธารณภัย, 2559) เราควรหาแหล่งน้ำจากไหนมาบรรเทาภัยแล้งที่เกิดขึ้น การนำน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำไปแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ จากรายงานประจำปีสำนักจัดการคุณภาพน้ำ พ.ศ. 2557 ของกรมควบคุมมลพิษ รายงานว่าในปี 2555 ประเทศไทยมีระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 93 แห่ง กำลังก่อสร้าง 7 แห่ง สามารถรองรับน้ำเสียได้ 2.68 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน สามารถแบ่งตามขนาดของระบบได้ 3 ระดับ ดังนี้ ระบบขนาดใหญ่ รองรับน้ำเสียได้มากกว่า 50,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน มีจำนวน 12 แห่ง ระบบขนาดกลาง รองรับน้ำเสียได้ตั้งแต่ 10,000-50,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน มีจำนวน 47 แห่ง และระบบขนาดเล็ก รองรับน้ำเสียได้น้อยกว่า 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน มีจำนวน 42 แห่ง และสามารถแบ่งตามประเภทของระบบได้ 5 ประเภทหลัก คือ ระบบบ่อปรับเสถียร(Stabilization Pond; SP) จำนวน 46 แห่ง ระบบสระเติมอากาศ (Aerated Lagoon; AL) จำนวน 16 แห่ง ระบบแอ็กติเวเต็ดสลัดจ์ (Activated Sludge; AS) จำนวน 36 แห่ง ระบบบึงประดิษฐ์ (Constructed Wetland; CW) จำนวน 2 แห่ง และระบบแผ่นหมุนเวียน (Rotating Biological Contactor; RBC) จำนวน 1 แห่ง (กรมควบคุมมลพิษ, 2558) จะเห็นได้ว่าปริมาณน้ำของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนมีปริมาณที่มาก สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ในทางการเกษตร ก็จะสามารถบรรเทาภัยแล้งในภาคการเกษตรได้ ปัจจุบันมีการนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ใหม่เพื่อการเกษตรในหลายๆพื้นที่ เช่น เทศบาลนครเชียงใหม่ได้จัดโครงการนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ให้กับเกษตรกรช่วยภัยแล้งนำร่องจำนวน 8 ราย ครอบคลุมพื้นที่ 53 ไร่ ซึ่งในน้ำเสียชุมชนมีค่าไนโตรเจนและฟอสฟอรัสที่สูงเหมาะสมเป็นธาตุอาหารของพืช (<http://www.cmpublica.com/2015/07/27>) สอดคล้องกับรายงาน

ขององค์การจัดการน้ำเสียได้รายงานวาระบบบำบัดเสียชุมชนในหลาย ๆ แห่ง มีศักยภาพในการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในการเกษตร เช่น ระบบบำบัดน้ำเสียเทศบาลเมืองพะเยา นครลำปาง นครอุดร เมืองมุกดาหาร เมืองสิงห์บุรี และเมืองบ้านโป่ง เป็นต้น (: <http://www.thairath.co.th/content/583928>) และจากงานวิจัยของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ในประเทศไทย โดยทำการเพื่อศึกษาถึงความรู้ ความเข้าใจ ของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสียและระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน เพื่อทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับของประชาชนต่อผลผลิตที่ผลิตโดยใช้น้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน และเพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ จากผลการศึกษาของโครงการฯ ได้พบว่า แม้จะมีความเป็นไปได้ในด้านการยอมรับผลผลิตทางการเกษตรของประชาชน แต่เนื่องจากขณะนี้ในประเทศไทยยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับความเสี่ยงของเกษตรกรในการใช้น้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสีย ชุมชนในการทำการเกษตร ความเสี่ยงต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค และผลกระทบต่อดินและน้ำที่เกิดจากการใช้น้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ดังนั้น หากจะนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ จะต้องมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานซึ่งโครงการฯ ได้เสนอแนะไว้ ดังนี้

(http://www.sri.cmu.ac.th/~srilocal/research_a/DATA/44_A.html)

- ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม รวมถึงการออกระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพน้ำทิ้ง
- ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อหาระบบพืชหรือแบบแผนการเพาะปลูกที่เหมาะสม สำหรับการผลิตโดยใช้น้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน
- ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดระบบชลประทานเพื่อนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนไปสู่พื้นที่เกษตรกรรมที่มีปัญหาขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก
- วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐศาสตร์ในการนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรม เพื่อเป็นข้อพิจารณาหรือข้อมูลในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์
- สร้างมาตรฐานในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูก เช่น การจัดระบบส่งน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนไปยังพื้นที่เพาะปลูก การรับรองคุณภาพผลผลิต การจัดหาตลาดรองรับผลผลิตที่ผลิตโดยใช้น้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ฯลฯ
- สร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่เกษตรกรและประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสียชุมชนและการนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดความมั่นใจและลดความวิตกกังวลเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการใช้น้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสีย
- ติดตามผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้น้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนในกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณามาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ของกรมควบคุมมลพิษ พบว่า มีการกำหนดค่ามาตรฐานการตรวจวัดคุณภาพน้ำเพียง 6 พารามิเตอร์ คือ

ความเป็นกรดต่าง บีโอดี ของแข็งแขวนลอย น้ำมันไขมัน ฟอสฟอรัสทั้งหมด และไนโตรเจนทั้งหมด
 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่ามาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน

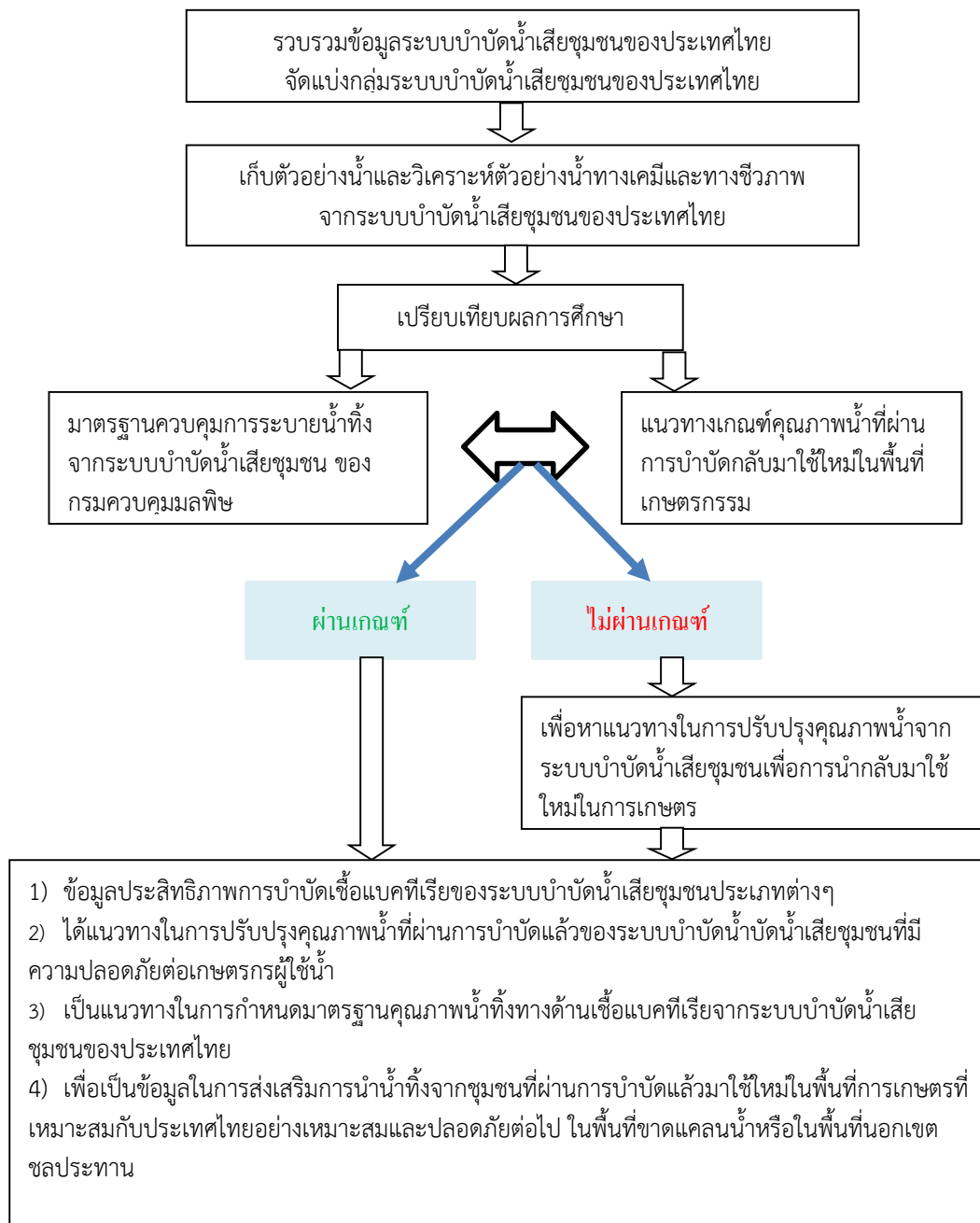
พารามิเตอร์	มาตรฐาน
1. ความเป็นกรดและด่าง (pH)	5.5-9.0
2. บีโอดี (Biological Oxygen Demand)	ไม่เกิน 20 มิลลิกรัมต่อลิตร
3. ของแข็งแขวนลอย (Suspended Solids)	ไม่เกิน 30 มิลลิกรัมต่อลิตร
4. น้ำมันและไขมัน (Fat, Oil and Grease)	ไม่เกิน 5 มิลลิกรัมต่อลิตร
5. ฟอสฟอรัสทั้งหมด (Total Phosphorus)	ไม่เกิน 2 มิลลิกรัมฟอสฟอรัสต่อลิตร
6. ไนโตรเจนทั้งหมด (Total Nitrogen)	ไม่เกิน 20 มิลลิกรัมไนโตรเจนต่อลิตร

ซึ่งค่ามาตรฐานดังกล่าว ไม่มีค่าจุลินทรีย์ชี้แนะ เช่นโคลิฟอร์มทั้งหมดหรืออีโคไล ซึ่งจะเป็นพารามิเตอร์ที่แสดงถึงความปลอดภัยต่อการใช้น้ำที่ผ่านการบำบัดแล้ว

ในปี 2556 กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทยซึ่งเป็นเกณฑ์คุณภาพน้ำขั้นต่ำที่ได้ทบทวนเกณฑ์คุณภาพน้ำภายในประเทศ คือแหล่งน้ำผิวดิน จากมาตรฐานคุณภาพน้ำต่างประเทศเช่น อิสราเอล อินเดีย อเมริกา ซาอุดีอาระเบีย ออสเตรเลีย เลบานอน และญี่ปุ่น เป็นต้น โดยได้เปรียบเทียบมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลคุณภาพน้ำความต้องการจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเข้าร่วมในการพิจารณา และผ่านการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ได้พิจารณาเกณฑ์ความเหมาะสมสำหรับประเทศไทย ดังตารางที่ 1

ดังนั้นการจะนำน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วมาใช้ใหม่ในการเกษตรจะต้องศึกษาประสิทธิภาพการบำบัดจุลินทรีย์ของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนในประเทศไทยในแต่ละประเภท เพื่อเป็นข้อมูลประสิทธิภาพการบำบัดเชื้อแบคทีเรียของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนที่มีคุณภาพน้ำความเหมาะสมต่อการเกษตรและมีความปลอดภัยต่อเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ได้แนวทางในการปรับปรุงคุณภาพน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วของระบบบำบัดน้ำบำบัดน้ำเสียชุมชนที่มีคุณภาพเหมาะสมต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ในภาคเกษตรกรรม เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำทั้งทางด้านเชื้อแบคทีเรียจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนของประเทศไทย และเพื่อเป็นข้อมูลในการส่งเสริมการนำน้ำทิ้งจากชุมชนที่ผ่านการบำบัดแล้วมาใช้ใหม่ในพื้นที่การเกษตรที่เหมาะสมกับประเทศไทยอย่างเหมาะสมและปลอดภัยต่อไป ในพื้นที่ขาดแคลนน้ำหรือในพื้นที่นอกเขตชลประทาน เพื่อให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำมีความมั่นใจต่อคุณภาพของน้ำที่จะนำไปใช้ ว่ามีปลอดภัย มีคุณภาพความเหมาะสมต่อการนำกลับไปใช้ใหม่ในการเกษตร ไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพและมีความปลอดภัยต่อเกษตรกรผู้ใช้น้ำ นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ที่ผ่านการบำบัดแล้วให้มีความเหมาะสมต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ในการเกษตรต่อไป

2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รวบรวมข้อมูลระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนของประเทศไทยจัดแบ่งกลุ่มระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนของประเทศไทยแบ่งตามประเภทของระบบได้ 5 ประเภทหลัก คือ ระบบบ่อปรับเสถียร (Stabilization Pond; SP) จำนวน 46 แห่ง ระบบสระเติมอากาศ (Aerated Lagoon; AL) จำนวน 16 แห่ง ระบบแอกทิเวเตดสลัดจ์ (Activated Sludge; AS) จำนวน 36 แห่ง ระบบบึงประดิษฐ์ (Constructed Wetland; CW) จำนวน 2 แห่ง และระบบแผ่นหมุนเวียน (Rotating Biological Contactor; RBC) จำนวน 1 แห่ง มีจำนวนระบบบำบัดน้ำเสียทั้งหมด 93 แห่ง จะทำการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 30 ของแต่ละประเภท พบว่า ระบบบ่อปรับเสถียร (Stabilization Pond; SP) จำนวน 14 แห่ง ระบบสระเติมอากาศ (Aerated Lagoon; AL) จำนวน 5 แห่ง ระบบแอกทิเวเตดสลัดจ์ (Activated Sludge; AS) จำนวน 11 แห่ง ระบบบึงประดิษฐ์ (Constructed Wetland; CW) จำนวน 2 แห่ง และระบบแผ่นหมุนเวียน (Rotating Biological Contactor; RBC) จำนวน 1 แห่ง เป็นจำนวนทั้งหมด 33 แห่ง

3.2 เก็บตัวอย่างน้ำจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนจำนวน 33 แห่ง แห่งละ 10 ครั้ง โดยแบ่งการเก็บตัวอย่างเป็นระยะเวลา 2 ปี

โดยในปีที่ 1 เป็นระบบ ระบบบ่อปรับเสถียร (Stabilization Pond; SP) จำนวน 8 แห่ง และระบบสระเติมอากาศ (Aerated Lagoon; AL) จำนวน 3 แห่ง

ปีที่ 2 เป็น ระบบคลองวนเวียน (Oxidation Pond; OD) จำนวน 13 แห่ง และระบบแอกทิเวเตดสลัดจ์ (Activated Sludge; AS) จำนวน 3 แห่ง

ทำวิเคราะห์ตัวอย่างน้ำทางชีวภาพ คือ แบคทีเรียซีเนาะ ไดแกโคลิฟอร์มทั้งหมด ฟีคอลโคลิฟอร์ม และ อีโคไล ส่วนทางเคมี ได้แก่ บีโอดี ของแข็งแขวนลอย และไนเตรต

3.3 ประมวลผลข้อมูลและสรุปผลการศึกษา โดยทำการเปรียบเทียบผลการศึกษานวทางเกณฑ์คุณภาพน้ำที่ผ่านการบำบัดกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรม

3.4 สรุปผลการศึกษาและจัดทำแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพน้ำจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ในการเกษตร

3.5 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานวิจัย

- จัดทำคู่มือแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วของระบบบำบัดน้ำบำบัดน้ำเสียชุมชนที่มีคุณภาพเหมาะสมต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ในภาคเกษตรกรรม

- จัดสัมมนาเผยแพร่ความรู้เรื่องประสิทธิภาพในการบำบัดเชื้อจุลินทรีย์ของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนในประเทศไทยเพื่อนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในภาคการเกษตร ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เกษตรกรผู้ใช้น้ำ

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

4.1 ผลคุณภาพน้ำทางชีววิทยา

4.1.1 ประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลของระบบบ่อบำบัด

จากการเก็บตัวอย่างคุณภาพน้ำจากระบบบำบัดแบบบ่อบำบัดเสียทั้ง 8 แห่ง จำนวน 3 ครั้ง ในฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน และทำการตรวจวัดเชื้ออีโคไลของระบบบำบัด พบว่า ค่าเฉลี่ยน้ำเสียที่ออกจากระบบบำบัดทั้ง 8 แห่ง มีค่าอีโคไลมากที่สุดไปถึน้อยสุด ตั้งแต่ **6.67E+03** ถึง 0 cfu/100 ml และมีค่าร้อยละประสิทธิภาพการบำบัดเฉลี่ย อยู่ที่ 95.69 ถึง 100 แสดงว่าระบบบ่อบำบัดเสียซึ่งเป็นระบบบำบัดน้ำเสียที่อาศัยธรรมชาติในการบำบัดสารอินทรีย์ในน้ำเสีย มีการฆ่าเชื้ออีโคไลด้วยแสงแดด โดยมีประสิทธิภาพมากกว่าร้อยละ 95 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงค่าประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลของระบบบ่อบำบัด

ระบบบำบัด	ค่าเฉลี่ยน้ำเสียเข้าระบบ (หน่วย cfu/100 ml)	ค่าเฉลี่ยน้ำเสียออกจากระบบ (หน่วย cfu/100 ml)	ร้อยละ การบำบัดเฉลี่ย
นครอุดรธานี	8.35E+04	1.00E+02	99.88
เมืองอำนาจเจริญ	4.22E+06	3.33E+01	100.00
เมืองวารินชำราบ	2.92E+04	3.33E+01	99.89
เมืองมุกดาหาร	1.50E+05	0.00E+00	100.00
เมืองมหาสารคาม	3.32E+04	1.43E+03	95.69
นครนครปฐม	3.32E+04	1.33E+02	99.60
เมืองสิงห์บุรี	1.86E+05	3.33E+01	99.98
เมืองชัยนาท*	7.98E+05	6.67E+03	99.17

* ระบบบำบัดเมืองชัยนาท มี 2 ระบบคือ ระบบบ่อบำบัดเสียและระบบคลองวนเวียน

4.1.2 ประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลของระบบบ่อเติมอากาศ

จากการเก็บตัวอย่างระบบบำบัดน้ำเสียระบบบ่อเติมอากาศ ใน 4 ระบบ พบว่า มีค่าเฉลี่ยน้ำเสียออกจากระบบของเชื้ออีโคไลจากค่าน้อยสุดถึงมากที่สุด อยู่ที่ $5.00\text{E}+01$ $1.33\text{E}+02$ $5.33\text{E}+02$ และ $1.57\text{E}+03$ cfu/100 ml ตามลำดับ และมีประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลเฉลี่ย ร้อยละ 100 99.98 99.89 และ 99.50 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงค่าประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลของระบบบ่อเติมอากาศ

ระบบบำบัด	ค่าเฉลี่ยน้ำเสียเข้าระบบ (หน่วย cfu/100 ml)	ค่าเฉลี่ยน้ำเสียออกจากระบบ (หน่วย cfu/100 ml)	ร้อยละ การบำบัดเฉลี่ย
นครขอนแก่น	$3.16\text{E}+05$	$1.57\text{E}+03$	99.50
นครอุบลราชธานี	$4.66\text{E}+05$	$5.33\text{E}+02$	99.89
เมืองอ่างทอง	$2.41\text{E}+06$	$5.00\text{E}+01$	100.00
เมืองชัยนาท*	$7.98\text{E}+05$	$1.33\text{E}+02$	99.98

* ระบบบำบัดเมืองชัยนาท มี 2 ระบบคือ ระบบบ่อปรับเสถียรและระบบคลองวนเวียน

4.1.3 ประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลของระบบคลองวนเวียน

ทำการเก็บตัวอย่างน้ำจากระบบบำบัดน้ำเสียระบบคลองวนเวียน จำนวน 13 แห่ง จำนวน 3 ครั้ง พบว่า ระบบบำบัดน้ำเสียส่วนมากมีค่าเชื้ออีโคไลน้ำออกจากมากไปน้อย มีค่า $1.41\text{E}+05$ ถึง $1.00\text{E}+02$ cfu/100 ml ซึ่งจะมีประสิทธิภาพการบำบัดจากน้อยไปมาก โดยมีค่าร้อยละ 72.74 ถึง 99.50 ดังแสดงในตารางที่ 5

4.1.4 ประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลของระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์

เมื่อทำการเก็บตัวอย่างน้ำจากระบบบำบัดน้ำเสียระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์ จำนวน 3 แห่ง จำนวน 3 ครั้ง พบว่ามีค่าเชื้ออีโคไลน้ำออกจากระบบบำบัดของทั้ง 3 แห่ง ดังนี้ $1.75\text{E}+03$ $2.14\text{E}+04$ และ $4.09\text{E}+04$ ตามลำดับ และมีค่าประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลเฉลี่ย เท่ากับ 99.29 98.84 และ 96.24 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงค่าประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลของระบบคลองวนเวียน

ระบบบำบัด	ค่าเฉลี่ยน้ำเสียเข้าระบบ (หน่วย cfu/100 ml)	ค่าเฉลี่ยน้ำเสียออกจากระบบ (หน่วย cfu/100 ml)	ร้อยละ การบำบัดเฉลี่ย
นครนนทบุรี	6.72E+05	5.53E+04	91.77
เมืองปทุมธานี	5.20E+03	1.00E+02	98.08
นครพระนครศรีอยุธยา	5.22E+05	2.60E+03	99.50
เมืองหัวหิน	3.91E+05	4.60E+03	98.82
นครภูเก็ต	1.37E+06	1.50E+03	99.89
เมืองกะทู้	4.70E+05	1.70E+04	96.39
เมืองปาดอง	1.57E+06	1.14E+04	99.28
เมืองฉะเชิงเทรา	2.24E+05	7.80E+03	96.52
อบจ.ชลบุรี	7.41E+04	6.67E+02	99.10
เมืองแสนสุขเหนือ*	5.18E+05	1.41E+05	72.74
เมืองแสนสุขใต้*	8.54E+04	1.63E+04	80.95
นครแหลมฉบัง	2.66E+06	4.20E+03	99.84
ตำบลบ้านเพ	4.93E+05	1.70E+03	99.65

ตารางที่ 6 แสดงค่าประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลของระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์

ระบบบำบัด	ค่าเฉลี่ยน้ำเสียเข้าระบบ (หน่วย cfu/100 ml)	ค่าเฉลี่ยน้ำเสียออกจากระบบ (หน่วย cfu/100 ml)	ร้อยละ การบำบัดเฉลี่ย
พืชน้ำ	3.53E+06	4.09E+04	98.84
พืชน้ำใต้	5.68E+05	2.14E+04	96.24
กะรน	2.45E+05	1.75E+03	99.29

4.1.5 สรุปประสิทธิภาพการบำบัดเชื้อจุลินทรีย์เฉลี่ยของระบบบำบัดชนิดต่างๆ

เมื่อทำการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบำบัดเชื้ออีโคไลเฉลี่ยของทั้ง 4 ระบบ พบว่า ระบบบำบัดบ่อเติมอากาศมีประสิทธิภาพการบำบัดสูงสุด โดยมีค่าร้อยละ 99.84 ใกล้เคียงกับระบบบ่อปรับเสถียร ที่มีค่าร้อยละ 99.27 ส่วนระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์ และ ระบบคลองวนเวียน จะมีค่า 98.12 และ 94.81 ดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงค่าประสิทธิภาพการบำบัดเชื้อจุลินทรีย์เฉลี่ยของระบบบำบัดชนิดต่าง ๆ

ระบบบำบัด	ร้อยละของประสิทธิภาพในการบำบัดเชื้อจุลินทรีย์เฉลี่ย
ระบบบ่อปรับเสถียร	99.27
ระบบบ่อเติมอากาศ	99.84
ระบบคลองวนเวียน	94.81
ระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์	98.12

4.2 ผลคุณภาพน้ำทางเคมี

4.2.1 การบำบัดบีโอดีของระบบบ่อปรับเสถียร

เมื่อพิจารณาผลคุณภาพน้ำทางเคมีในรูปบีโอดี ซึ่งแสดงถึงปริมาณสารอินทรีย์ในน้ำเสีย โดยมาตรฐานการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ของกรมควบคุมมลพิษ กำหนดไว้ที่ 20 มิลลิกรัมต่อลิตร พบว่า ระบบบ่อปรับเสถียรทั้ง 8 แห่ง มีค่าบีโอดีของน้ำที่ออกจากระบบบำบัดฯ ต่ำกว่า 5 มิลลิกรัมต่อลิตร ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ของกรมควบคุมมลพิษ ดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงค่าบีโอดีของระบบบำบัดเสถียร

ระบบบำบัด	น้ำเสียออกจากระบบ (หน่วย mg/L)				มาตรฐานการระบายน้ำทิ้ง จากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
นครอุดรธานี	1.80	5.02	5.54	3.52	20
เมืองอำนาจเจริญ	2.84	1.46	1.38	1.89	20
เมืองวารินชำราบ	1.80	1.54	0.50	1.28	20
เมืองมุกดาหาร	3.22	1.85	1.94	1.75	20
เมืองมหาสารคาม	4.84	3.98	3.46	4.09	20
นครนครปฐม	1.07	6.04	4.03	3.71	20
เมืองสิงห์บุรี	1.23	3.29	1.01	1.84	20
เมืองชัยนาท*	2.15	3.29	1.02	2.15	20

* ระบบบำบัดเมืองชัยนาท มี 2 ระบบคือ ระบบบำบัดเสถียรและระบบคลองวนเวียน

4.2.2 การบำบัดบีโอดีของระบบบำบัดอากาศ

ค่าบีโอดีน้ำเสียออกจากระบบบำบัดอากาศมีค่า 8.80 10.57 11.67 และ 19.12 มิลลิกรัมต่อลิตร ตามลำดับ และเมื่อเทียบกับค่ามาตรฐานการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ของกรมควบคุมมลพิษ กำหนดไว้ที่ 20 มิลลิกรัมต่อลิตร พบว่า ระบบบำบัดอากาศทั้ง 4 แห่ง มีค่าผ่านเกณฑ์มาตรฐานฯ ดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงค่าบีโอดีของระบบบำบัดอากาศ

ระบบบำบัด	น้ำเสียออกจากระบบ (หน่วย mg/L)				มาตรฐานการระบายน้ำทิ้ง จากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
นครขอนแก่น	12.26	8.94	10.50	10.57	20
นครอุบลราชธานี	13.25	16.40	27.71	19.12	20
เมืองอ่างทอง	9.70	15.01	10.32	11.67	20
เมืองชัยนาท*	6.96	14.16	5.27	8.80	20

* ระบบบำบัดเมืองชัยนาท มี 2 ระบบคือ ระบบบำบัดเสถียรและระบบคลองวนเวียน

4.2.3 การบำบัดบีโอดีของระบบคลองวนเวียน

ผลคุณภาพน้ำที่ออกจากระบบคลองวนเวียน ทั้ง 13 แห่ง จะมี 11 แห่ง ที่มีค่าบีโอดีในช่วง 1.49 ถึง 18.94 มิลลิกรัมต่อลิตร ยกเว้น 2 แห่งที่มีค่าบีโอดี 20.65 และ 20.72 มิลลิกรัมต่อลิตร และเมื่อเทียบกับค่ามาตรฐานการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน พบว่า มี 2 แห่งที่มีค่าเกินค่ามาตรฐาน ดังแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงค่าบีโอดีของระบบคลองวนเวียน

ระบบบำบัด	น้ำเสียออกจากระบบ (หน่วย mg/L)				มาตรฐานการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
นครนนทบุรี	12.82	8.77	6.62	9.40	20
เมืองปทุมธานี	4.33	4.60	3.50	4.14	20
นครพระนครศรีอยุธยา	6.62	6.50	7.17	6.76	20
เมืองหัวหิน	-	13.15	15.22	14.18	20
นครภูเก็ต	-	4.29	25.20	14.74	20
เมืองกะทู้	8.86	8.44	12.80	10.03	20
เมืองปาดอง	9.41	15.41	12.60	12.47	20
เมืองฉะเชิงเทรา	26.94	10.95	-	18.94	20
อบจ.ชลบุรี	1.43	0.95	2.10	1.49	20
เมืองแสนสุขเหนือ*	24.26	22.91	14.80	20.65	20
เมืองแสนสุขใต้*	48.13	3.72	10.30	20.72	20
นครแหลมฉบัง	11.54	15.68	26.50	17.90	20
ตำบลบ้านเพ	4.22	19.74	26.0	16.65	20

4.2.4 การบำบัดบีโอดีของระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์

เมื่อพิจารณาค่าบีโอดีของน้ำเสียที่ออกจากระบบบำบัดแอกติเวเต็ดสลัดจ์ ทั้ง 3 แห่ง พบว่า มีค่า 12 ถึง 17 มิลลิกรัมต่อลิตร และผ่านค่ามาตรฐานการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ดังแสดงในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงค่าบีโอดีของระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์

ระบบบำบัด	น้ำเสียออกจากระบบ (หน่วย mg/L)				มาตรฐานการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
พัทธาเหนือ	17.60	15.42	3.20	12.07	20
พัทธาใต้	22.72	18.12	9.10	16.65	20
กะรน	13.78	19.14	5.40	12.77	20

4.2.5 สรุปค่าบีโอดีเฉลี่ยของระบบบำบัดชนิดต่างๆ

เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าบีโอดีของระบบบำบัดทั้ง 4 ประเภท พบว่า ระบบบ่อปรับเสถียร มีการบำบัดสารอินทรีย์ในรูปของบีโอดีได้ดีที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.53 มิลลิกรัมต่อลิตร ส่วนอีก 3 ระบบจะมีค่าบีโอดีเฉลี่ยใกล้เคียงกัน โดยมีการบำบัดบีโอดีที่ดี ตามลำดับดังนี้ คือระบบบ่อเติมอากาศ ระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์ และระบบคลองวนเวียน โดยมีค่าบีโอดีเฉลี่ยที่ 12.54 12.83 และ 12.93 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดงการเปรียบเทียบค่าบีโอดีเฉลี่ยของระบบบำบัดชนิดต่างๆ

ระบบบำบัด	ค่าเฉลี่ยค่าบีโอดีของน้ำเสียออกจากระบบบำบัด
ระบบบ่อปรับเสถียร	2.53
ระบบบ่อเติมอากาศ	12.54
ระบบคลองวนเวียน	12.93
ระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์	13.83

4.3 เปรียบเทียบคุณภาพน้ำจากระบบบำบัดน้ำเสียทั้งหมดกับแนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย โดย สส.

เมื่อทำการเปรียบเทียบผลคุณภาพน้ำจากระบบบำบัดน้ำเสียทั้ง 4 ระบบ คือ ระบบบ่อปรับเสถียร ระบบบ่อเติมอากาศ ระบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์ และระบบคลองวนเวียน เทียบกับค่าแนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย โดย สส. ในพารามิเตอร์บีโอดี และฟิคอลโคลิฟอร์ม พบว่าน้ำที่ออกจากระบบบ่อปรับเสถียร สามารถนำไปใช้ปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารที่รับประทานผลหรือเมล็ด จำนวน 6 แห่ง อีก 1 แห่ง เหมาะสำหรับปลูกพืชที่ไม่ได้ใช้เป็นอาหาร และมี 1 แห่ง ต้องมีการปรับปรุงคุณภาพน้ำก่อนนำมาใช้ในการเกษตร ส่วนระบบบ่อเติมอากาศทั้ง 4 แห่ง พบว่า สามารถนำไปใช้ปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารที่รับประทานผลหรือเมล็ด จำนวน 3 แห่ง และ เหมาะสำหรับปลูกพืชที่ไม่ได้ใช้เป็นอาหาร จำนวน 1 แห่ง ระบบคลองวนเวียนต้องมีการปรับปรุง

คุณภาพน้ำจำนวน 8 แห่ง และสามารถนำไปใช้ปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารที่รับประทานผลหรือเมล็ด
จำนวน 2 แห่ง อีก 3 แห่ง เหมาะสำหรับปลูกพืชที่ไม่ได้ใช้เป็นอาหาร ส่วนระบบแอกติเวเต็ดเต็ดสลัดจ์
ทั้ง 3 แห่ง พบว่า

มีความเหมาะสมสำหรับปลูกพืชที่ไม่ได้ใช้เป็นอาหาร 1 แห่ง และต้องมีการปรับปรุงคุณภาพน้ำ จำนวน
2 แห่ง ดังแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่13 แสดงผลคุณภาพน้ำจากระบบบำบัดประเภทต่าง ๆ เทียบแนวทางเกณฑ์การนำน้ำกลับมา
ใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย

ดัชนี	คำแนะนำภาคเกษตร			ปรับปรุง คุณภาพน้ำ
	พืชที่ใช้เป็นอาหาร		พืชที่ไม่ได้ใช้ เป็นอาหาร	
	รับประทาน ใบหรือหัว	รับประทาน ผลหรือเมล็ด		
สี	ไม่เป็นที่น่า รังเกียจ	ไม่เป็นที่น่า รังเกียจ	ไม่เป็นที่น่า รังเกียจ	
กลิ่น	ไม่เป็นที่น่า รังเกียจ	ไม่เป็นที่น่า รังเกียจ	ไม่เป็นที่น่า รังเกียจ	
ค่าบีโอดี (mg/l)	<10	<20	<30	
ค่าฟิคอลโคลิฟอร์ม (cfu/100 ml)	ไม่พบ	<1,000	<3,000	
ระบบบ่อปรับเสถียร (8 แห่ง)		6 แห่ง	1 แห่ง	1 แห่ง
ระบบบ่อเติมอากาศ (4 แห่ง)		3 แห่ง	1 แห่ง	
ระบบคลองวนเวียน (13 แห่ง)		2 แห่ง	3 แห่ง	8 แห่ง
ระบบแอกติเว็ดเต็ดสลัดจ์ (3 แห่ง)			1 แห่ง	2 แห่ง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

1. ประสิทธิภาพการบำบัดทางเคมีของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนแบบบ่อปรับเสถียร บ่อเติมอากาศ คลองวนเวียน และแอกติเวเต็ดสลัดจ์ มีค่าบีโอดี น้อยกว่า 20 มล.ต่อล. ผ่านเกณฑ์มาตรฐานมาตรฐานการระบายน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน และผ่านเกณฑ์แนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เพาะปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารที่รับประทานผลหรือเมล็ด

2. ประสิทธิภาพการบำบัดทางชีวภาพของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนแบบบ่อปรับเสถียร เมื่อเทียบกับเกณฑ์แนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย พบว่า ร้อยละ 75 ของระบบ มีค่าฟีคอลไลฟอร์ม น้อยกว่า 1,000 cfu/100 ml มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เพาะปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารที่รับประทานผลหรือเมล็ด ร้อยละ 12.5 มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เพาะปลูกพืชที่ไม่ใช่เป็นอาหาร

3. ประสิทธิภาพการบำบัดทางชีวภาพของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนแบบบ่อเติมอากาศ เมื่อเทียบกับเกณฑ์แนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย พบว่า ร้อยละ 75 ของระบบ มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เพาะปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารที่รับประทานผลหรือเมล็ด และร้อยละ 25 มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เพาะปลูกพืชที่ไม่ใช่เป็นอาหาร

ประสิทธิภาพการบำบัดทางชีวภาพของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนแบบคลองวนเวียน เมื่อเทียบกับเกณฑ์แนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย พบว่า ร้อยละ 17 ของระบบ มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เพาะปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารที่รับประทานผลหรือเมล็ด ร้อยละ 25 มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เพาะปลูกพืชที่ไม่ใช่เป็นอาหาร และ ร้อยละ 58 ควรมีการบำบัดเชื้อก่อนด้วยการเติมคลอรีนหรือโอโซนก่อนนำไปใช้ในการเกษตร หรือให้คำแนะนำผู้ใช้ให้มีการป้องกันการสัมผัสน้ำ

4. ประสิทธิภาพการบำบัดทางชีวภาพของระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนแบบแอกติเวเต็ดสลัดจ์ เมื่อเทียบกับเกณฑ์แนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย พบว่า ร้อยละ 33 มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เพาะปลูกพืชที่ไม่ใช่เป็นอาหาร และ ร้อยละ 67 ควรมีการบำบัดเชื้อก่อนด้วยการเติมคลอรีนหรือโอโซนก่อนนำไปใช้ในการเกษตร

ข้อเสนอแนะ

1. คุณภาพน้ำจากระบบนี้ซึ่งอาจจะเหมาะสำหรับพืชที่ไม่ได้ใช้เป็นอาหารตามเกณฑ์การแนะนำ โดยมีปริมาณการปนเปื้อนของเชื้อจุลินทรีย์ในน้ำที่สูงกว่าข้อเสนอแนะสำหรับพืชทานผลหรือเมล็ด แต่การนำไปใช้สำหรับการปลูกข้าว ซึ่งเมล็ดข้าวต้องผ่านกระบวนการแปรรูปอีกก่อนที่จะนำมาบริโภค ก็จะเป็นการทำลายเชื้อจุลินทรีย์ไปได้ทางหนึ่ง ก็จะทำให้ปลอดภัยต่อสุขภาพได้
2. ระบบบำบัดควรลดปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ของน้ำที่ผ่านการบำบัดให้มีคุณสมบัติเหมาะสมตามเกณฑ์แนวทางการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทย
3. เกษตรกรผู้ใช้น้ำควรเพิ่มอุปกรณ์ป้องกันการสัมผัสน้ำโดยตรง เช่นการสวมถุงมือหรือรองเท้าบูท เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ (2557) รายงานประจำปีสำนักงานจัดการคุณภาพน้ำ ปี 2557 เข้าถึงได้จาก:
<http://www.pcd.go.th/> (วันที่ค้นข้อมูล: 20 กรกฎาคม 2559).
- กรมชลประทาน (2558) รายงานสถานการณ์น้ำประจำวัน. เข้าถึงได้จาก:
<http://water.rid.go.th/flood/flood/daily.pdf> (วันที่ค้นข้อมูล: 15 กรกฎาคม 2559).
- กรมอุตุวิทย (2558) การเฝ้าปรากฏการณ์เอลนีโญ-ลานีญา. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.tmd.go.th/> (วันที่ค้นข้อมูล: 20 กรกฎาคม 2559).
- CM Publication (2557) เทศบาลนครเชียงใหม่ไขว้มน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เข้าถึงได้
จาก: <http://www.cmpublica.com/2015/07/27> (วันที่ค้นข้อมูล: 20 กรกฎาคม 2559).
- ไทยรัฐ (2559) เชียงใหม่พลิกวิกฤติ บำบัดน้ำเสียสู่แล้ง เชียงใหม่พลิกวิกฤติ บำบัดน้ำเสียสู่แล้ง เข้าถึง
ได้จาก: <http://www.thairath.co.th/content/583928/> (วันที่ค้นข้อมูล: 20 กรกฎาคม 2559).
- สุรีย์ บุญญานุพงศ์ .(2544) แนวทางการนำน้ำทิ้งจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ใน
ประเทศไทย เข้าถึงได้จาก: http://www.sri.cmu.ac.th/~srilocal/research_a/DATA/44_A.html
(วันที่ค้นข้อมูล: 20 กรกฎาคม 2559).